

N:o 52.

Ank. till Riksd. kansli den 27 april 1888, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts propositioner angående anslag till inrättande af en tvångsarbetsanstalt vid Svartsjö samt angående vissa vilkor för Svartsjö slottsbyggnads jemte åtskilliga andra lägenheters upplåtande för nämnda ändamål.

(1:a U. A.)

Uti två till Riksdagen den 19 sistlidne mars aflåtna propositioner, n:is 32 och 33, har Kongl. Maj:t *dels* (i propositionen n:o 32) föreslagit Riksdagen att på extra stat för år 1889 under riksstatens andra hufvudtitel anvisa ett belopp af 200,000 kronor, att i mån af behof användas för inrättande vid Svartsjö af en tvångsarbetsanstalt för lösdrifvare i hufvudsaklig öfverensstämmelse med förslag, som, derom af fängvårdsstyrelsen i ärendet afgifvet, funnes meddeladt i statsrådsprotokollet öfver justitiedepartementsärenden nämnda dag, *dels ock* (uti propositionen n:o 33), under förutsättning att nyssnämnda proposition blefve bifallen, såsom vilkor för Kongl. Maj:ts samtycke till Svartsjö slottsbyggnads och öfriga i berörda protokoll angifna lägenheters upplåtande till en dylik tvångsarbetsanstalt, föreslagit Riksdagen medgifva, att det under riksstatens första hufvudtitel uppförda ordinarie anslag till »Drottningholms och Svartsjö slott», 24,600 kronor, måtte under förändrad benämning »Drottningholms slott» från och med nästkommande år få användas uteslutande till underhåll af Drottningholms slott;

äfvensom att, jemte det vården och underhållet af Svartsjö slottspark öfvertoges af fängvårdsstyrelsen, som jemväl måtte ega att till förre hoffuriren Carl F. Åsberg under hans återstående lifstid utbetala en årlig pension till belopp, som kunde varda mellan honom och styrelsen öfverenskommet, afkomsten af sådana Svartsjö underlydande, statsverkets disposition ej underkastade jordar, skogar och lägenheter, hvilka icke blefve till tvångsarbetsanstalten upplåtna, måtte framgent ingå till Drottningholms slottskassa.

Såsom af ofvannämnda, vid ifrågavarande propositioner fogade statsrådsprotokoll inhemtas, har statsrådet och chefen för justitiedepartementet vid ärendets föredragning inför Kongl. Maj:t anført, att, jemte det Kongl. Maj:t i sammanhang med utfärdandet af lagen angående lösdrifvares behandling den 12 juni 1885 förordnat om provisoriskt inrättande af vissa tvångsarbetsanstalter utöfver de då redan befintliga, fängvårdsstyrelsen erhållit befallning att inom två år från den nya lagens trädande i kraft, således före den 1 oktober 1887, med ledning af då vunnen erfarenhet om antalet af de för lösdrifveri dömda samt efter pröfning af öfriga på frågan inverkan omständigheter, till Kongl. Maj:t inkomma med förslag till definitivt ordnande af dylika tvångsarbetsanstalter.

Enligt hvad styrelsen i afgifvet memorial upplyst, gälde för närvarande i fråga om *tvångsarbetsanstalterna för män, som, förut för brott icke straffade, blifvit för lösdrifveri till tvångsarbete dömda*, den anordning:

att ynglingar under 21 års ålder sändes till vestra kronoarbetsstationen å nya varfvet;

att vid det inom Vaxholm—Oscar-Fredriksborgs försvarsområde förlagda kronoarbetskompaniet från rikets alla delar intoges fullt arbetsföre män, som vore dömda för en tid af tre månader och deröfver;

samt att i tvångsarbetsanstalter, som anordnats vid länsfängelserna i Jönköping, Vexjö, Kristianstad och Karlstad, från närmast derintill belägna län intoges dels arbetsföre, dömda för kortare tid än 3 månader, och dels mindre arbetsföre, dock att sådane arbetsfångar på Gotland och i de norra länen, med afseende å kommunikationsförhållandena, fått i läns- eller kronohäkte i enrum aftjena det ådömda arbetet.

Styrelsen hade vid sitt memorial fogat en tabell, som visade vid slutet af hvarje månad af åren 1886 och 1887 antalet af samtliga de till tvångsarbete dömda af ofvannämnda klasser, äfvensom huru samma antal varit fördeladt på de särskilda arbetsanstalterna. Störst hade antalet varit under vintermånaderna, och högsta siffran uppnåddes den sista dagen i februari 1887, då den uppgått till 516.

Af detta antal förvarades:

vid Vaxholm (det största antal, som der kunde mottagas)	325,
» vestra kronoarbetsstationen å Nya varfvet.....	23,
i tvångsarbetsanstalterna vid de fyra länsfängelserna.....	97,
i cellfängelser inom de norra länen och på Gotland	10,
	Summa 455.

Det öfverskjutande antalet 61 hade, i brist af utrymme vid tvångsarbetsanstalterna, för tvångsarbetets aftjenande måst intagas i länsfängelset i Stockholm, af hvilken anledning en del straffångar måst derifrån till andra fängelser förflyttas.

Tvångsarbetsanstalterna för de till tvångsarbete dömda män, som förut varit straffade för brott, utgjordes af:

kronoarbetsstationerna å Tjurkö och Borghamn för fullt arbetsföre;
en vid centralfängelset i Malmö anordnad arbetsanstalt för mindre arbetsföre;

samt östra arbetsstationen å Nya varfvet för ynglingar under 21 år.

Antalet af tvångsarbetsfångar vid nu nämnda anstalter hade varit störst den sista februari 1887, då det utgjorde 521, deraf

vid stationerna å Tjurkö och Borghamn	432,
„ centralfängelset i Malmö	67 och
„ arbetsanstalten å Nya varfvet	22.

Under det att, enligt redogörelse å sid. 5 af statsrådsprotokollet, några med afsevärda kostnader förenade anordningar icke erfordrades i fråga om de nu nämnda och vissa öfriga tvångsarbetsanstalter, hafva deremot särskilda åtgärder ansetts blifva nödvändiga för att för framtiden bereda rum åt sådana till tvångsarbete dömda, som för närvarande plägade försändas till Vaxholm. I skrifvelse till chefen för justitiedepartementet hade nemligen chefen för landtförsvarsdepartementet tillkännagifvit önskvärdenheten, att de lokaler i Rindö redutt, som vore upplåtna åt kronoarbetscorpsen, blefve snarast möjligt ställda till artilleriets förfogande, och tillika meddelat, att efter 1889 års utgång arbete inom Vaxholm—Oscar-Fredriksborgs försvarsområde antagligen icke kunde åt corpsen beredas. Sedan fängvårdsstyrelsen den 26 februari 1887 erhållit del af denna skrifvelse med förståndigande att taga densamma i öfvervägande vid fullgörande af det genom brefvet den 12 juni 1885 meddelade uppdrag att afgifva förslag till definitivt ordnande af tvångsarbetsanstalterna, hade styrelsen uti sitt ofvannämnda memorial föreslagit de åtgärder, som i anledning af nu ifrågakvarande förhållande borde vidtagas, och i denna fråga hufvudsakligast anfört: att med anledning af chefens för landtförsvarsdepartementet öfvermålade skrifvelse

skyndsamma åtgärder vore af nöden för anskaffande af annan lämplig station för sådana tvångsarbetsfångar, som hittills varit intagne vid Vaxholm, der utrymme funnes för en styrka af 325 man; att uppförandet från grunden af alla för denna styrka erforderliga bostäder med tillhörande ekonomi- och andra lägenheter emellertid skulle kräva en så stor summa — säkerligen icke understigande en half million kronor — att styrelsen under dåvarande finansiella förhållanden icke vågat sätta sådant i fråga, utan trott sig böra se sig om efter någon staten tillhörig lägenhet med ett från Stockholm, som lemnade största kontingenten af dessa arbetsfångar, icke allt för aflägsset läge, hvilken lägenhet utan allt för stora kostnader kunde för ändamålet anordnas; att styrelsen dervid kommit att fästa sin uppmärksamhet å Svartsjö slott, dertill närmast föranledd af den omständigheten, att Riksdagens år 1886 församlade revisorer ifrågasatt, huru vida icke detta slott med dertill hörande lägenheter, som icke redan för statsverkets räkning disponerades, skulle kunna användas för något särskildt allmännyttigt ändamål; att vid besök på stället styrelsen funnit detsamma väl lämpa sig för anordnande derstädes af en större tvångsarbetsanstalt, enär det vore beläget 2 $\frac{1}{4}$ mil landvägen från hufvudstaden, med hvilken under seglationstiden daglig ångbåtsförbindelse egde rum, och, sedan Stockholms stads under byggnad varande jernväg i slutet af detta år blefve färdig till den midt öfver den smala fjärden belägna egendomen Ridersvik, en lätt förbindelse hela året om medelst denna jernväg och ångfärja kunde åvägabringas mellan Svartsjö och Stockholm; hvarjemte på stället funnes god tillgång på granit, med huggning och bearbetning hvaraf den del af arbetsstyrkan, som icke å arbetslönerna i hvarjehanda yrken skulle sysselsättas, kunde få passande användning.

På styrelsens förfrågan hos riksmarskalksambetet om hvilka vilkor, som syntes embetet böra föreskrivas, i händelse slottet blefve för ifrågasvarande ändamål upplåtet, hade riksmarskalksambetet till svar åberopat ett af ståthållarembetet på Drottningholms och Svartsjö slott i ämnet afgifvet yttrande af innehåll, bland annat: *att* slottet för närvarande stode obegagnadt; *att* till slottet hörande lägenheter, nemligen f. d. trädgårdsmästarebostället med tillhörande orangerihus och trädgård, vaktmästarebostället med derintill liggande egor samt åldfrubostället med trädgård och egor vore upplåtna på arrende med viss uppsägningstid och mot en årlig afgift af 200 kronor samt skyldighet för arrendatorn att fullgöra åtskilliga andra prestationer; *att* underhållskostnaden för Svartsjö slott under de 10 sista åren i medeltal utgjort 246 kronor 22 öre årligen; *samt att* om Kongl. Maj:t skulle vara villig att för sig och sina efterkommande afstå till statsverket den genom 1810 års

riksdagsbeslut den Kongl. familjen tillerkända besittningsrätten, ståt-hållareembetet ansåge att dervid borde fästas det vilkor, att den gemensamma statsanslagssumman för Drottningholms och Svartsjö slott, 24,600 kronor om året, tillika med afkastningen af underlydande egen-domar icke på något sätt förminskades eller inskränktes, helst samma statsanslag jemte slottens öfriga inkomster icke på långt när motsva-rade behofven för underhållet ensamt af Drottningholm.

Då antagandet af detta vilkor från statsverkets sida syntes icke böra möta några svårigheter, hade styrelsen uppdragit åt sin biträ-dande arkitekt att uppgöra af kostnadsberäkning åtföljdt förslag till slottets inredande med erforderligt antal nattceller samt till beredande af erforderliga ekonomi- och bostadslägenheter, arbetslokaler, sjuk- och arrestrum m. m. Enligt det af bemälde arkitekt uppgjorda förslag, som med planritning öfver slottets båda våningar samt kostnadsberäk-ning bifogats styrelsens memorial, skulle hela etablissementet med till-hörande lokaler bilda en stor fyrkant. Norra långsidan skulle upp-tagas af slottet, inredt i båda våningarna med tillsammans 337 natt-celler, och derutanför, skildt från slottet, komme sjukhuset att förläg-gas, inrymmande jemväl skolrum och bostäder för gifte underofficerare. Midt emot slottet på södra sidan af borggården skulle arbetslokalerna uppföras, på östra sidan köket med ekonomilokalerna förläggas, och på vestra sidan en byggnad uppföras, innehållande vakt- och arrestrum med expeditionslokaler. Utanför etablissementets område skulle be-redas bostäder för befäl och underbefäl samt tjänstemän vid stationen antingen medelst iståndsättande och förändring af redan befintliga bygg-nader, nemligen trädgårdsmästare- och orangeri- samt vaktmästare- och åldfrubyggnaderna, eller genom uppförande af nya sådana.

Hvad kostnaderna för samtliga ifrågavarande arbeten beträffade, hade bemälde arkitekt beräknat dem till 150,000 kronor, hvilken summa dock, i händelse handtverksskicklige fångar för arbetenas utförande icke stode till buds, enligt hans åsigt måste höjas med 25,000 à 30,000 kronor. Då emellertid bland den klass af fångar, hvarom fråga vore, någon handtverksskicklig endast undantagsvis påträffades, hade styrelsen ansett att kostnadssumman borde upptagas till 180,000 kronor. Öfverintendentembetet åter, hvars yttrande angående styrelsens kost-nadsförslag med ritning infordrats, hade funnit de utaf fängvårds-styrelsens arkitekt beräknade kostnadsbelopp i vissa afseenden tarfva förhöjningar, och ansett kostnadsförslaget slutsumma skäligen böra sättas till 204,800 kronor, å hvilken summa afdrag dock skulle kunna ske intill ett belopp af 30,000 kronor i den mån kronoarbetastrykan kunde för arbetena användas.

På skäl, som återfinnas å sid. 9 i statsrådsprotokollet, har statsrådet och chefen för justitiedepartementet, i likhet med fångvårdsstyrelsen, ansett det vara nödvändigt att för den afdelning af kronoarbetscorpsen — omkring 325 man — som nu funnes förlagd till Vaxholm—Oscar-Fredriksborgs försvarsområde, med all skyndsamhet inrätta en särskild station i stället för den nuvarande. Någon hvad läge och öfriga förhållanden beträffade lämpligare plats dertill än den af fångvårdsstyrelsen ifrågasatta kunde, enligt departementschefens mening, näppeligen påfinnas, ej heller torde en dylik anstalts inrättande för mindre kostnad på annat ställe låta sig göra. Ehuru det för det närvarande torde vara svårt att på siffran bestämma, hvad tvångsarbetsanstalten vid Svartsjö skulle komma att kosta, ansåge departementschefen dock med temlig visshet kunna antagas, att den ej skulle öfverstiga 200,000 kronor, så mycket hellre som denna kostnadsberäkning grundade sig derpå, att samtliga arbetena skulle utföras af enskilde arbetare, men med lämpliga anordningar åtminstone vissa arbeten, som ej erfordrade särskild yrkesskicklighet, borde kunna verkställas af tvångsarbetsfångar.

Till ifrågavarande statsrådsprotokoll har jemväl statsrådet och chefen för finansdepartementet anfört (se sid. 11), att det tillkomme honom att till Kongl. Maj:ts öfvervägande anmäla frågan om de vilkor, hvilka, under förutsättning att Kongl. Maj:t vore sinnad lemna sitt bifall till Svartsjö slotts med vissa dertill hörande lägenheters öfverlåtande till fångvårdsstyrelsen, vid en sådan öfverlåtelse måtte böra fästas.

Att sådana å Svartsjö slott befintliga föremål, hvilka egde historiskt värde eller konstvärde eller eljest icke kunde komma till någon användning vid slottets förändrade disposition, måtte af Kongl. Maj:t från slottet bortföras och sålunda räddas undan förstörelse, syntes vara en sjelfklar sak, hvarom intet vidare förklarande torde behöfva meddelas.

Deremot har statsrådet och chefen för finansdepartementet i andra afseenden ansett Kongl. Maj:ts medgifvande till slottets öfverlåtande böra göras beroende af vissa uttryckliga förbehåll.

Bland de Svartsjö slott underlydande lägenheter vore f. d. trädgårdsmästarebostället och orangerihuset samt vaktmästare- och åldfruboställena med tillhörande trädgårdsland och egor, hvilka lägenheter äfven blifvit föreslagna att för fångvårdens behof upplåtas, utarrenderade till förre hoffuriren Carl F. Åsberg mot årlig afgift till slottskassan af 200 kronor samt skyldighet att egna tillsyn och vård åt Svartsjö slott och park. Denna omständighet utgjorde visserligen intet hinder för nämnda lägenheters upplåtande till fångvårdsstyrelsen, då

kontraktet med Åsberg kunde upphöra vid mars månads slut hvilket år som helst efter sex månaders uppsägning. Enligt hvad departementschefen inhemtat voro emellertid de ifrågavarande lägenheternas värde icke obetydligt större än de utfästa arrendevilkoren angåfve, ehuru väl arrendet fått af Åsberg i hans egenskap af gammal trotjenare hos det Kongl. huset öfvertagas på nämnda för honom fördelaktiga vilkor. Då arrendet komme att upphöra torde därför Åsberg böra för sin återstående lifstid komma i åtnjutande af en årlig pension, någorlunda motsvarande värdet af den upphörda förmånen. Som Kongl. Maj:t icke borde drabbas af särskilda utgifter såsom följd af Kongl. Maj:ts medgifvande till Svartsjö slotts upplåtande för fångvårdens behof, torde den ifrågavarande pensionen till det belopp, hvarom, efter skedd uppskattning af den förmån Åsberg hittills af arrendet åtnjutit, öfverenskommelse kunde mellan honom och fångvårdsstyrelsen träffas, böra utgå af medel, som stode till nämnda styrelses disposition.

Med upplåtelsen till fångvårdsstyrelsen af Svartsjö slott skulle icke följa den till slottet hörande park. Denna park hade hittills varit fritt tillgänglig för allmänheten och af denna med förkärlek omfattad såsom mål för sommarutflygter. Då endast det närmast slottet belägna området torde komma att, såsom särskild inhägnad plats, för tvångsarbetsanstaltens behof tagas i anspråk, har departementschefen ansett parken fortfarande såsom hittills kunna för allmänheten hållas tillgänglig. Till förekommande af all tvekan i fråga om skyldigheten att underhålla denna park, borde uttryckligen böra stadgas, att berörda skyldighet åläge fångvårdsstyrelsen.

Under riksstatens första hufvudtitel finnes uppfördt ett ordinarie anslag å 24,600 kronor till »Drottningholms och Svartsjö slott». Då det sistnämnda slottet enligt förslaget skulle erhålla en för första hufvudtitelns ändamål främmande användning, borde, enligt departementschefens mening, anslaget rubrik sålunda ändras, att detsamma komme att afse allenast Drottningholms slott. I fråga åter om anslaget belopp förekomme, att, enligt hvad vederbörande ståthållarembete upplyst, årliga underhållskostnaden för Svartsjö slott i medeltal under åren 1877—1886 utgjort allenast 246 kronor 22 öre. Ehuru sålunda statsanslaget till allra största delen kunnat användas ensamt till underhållet af Drottningholms slott, hade det likväl för detta ändamål visat sig otillräckligt, hvilket framginge deraf, att, oaktadt Kongl. Maj:t af egna medel tillskjutit icke obetydliga summor för slottets underhåll och förbättring, i slottskassan likväl uppkommit en kapitalbrist, som vid 1886 års slut uppgått till 77,455 kronor. Att vid sådant förhållande det ifrågavarande anslaget, äfven sedan detsamma blifvit

inskränkt att afse allenast Drottningholms slott, icke kunde nedsättas under sitt nuvarande belopp, vore uppenbart.

Jemte de lägenheter, hvilkas upplåtande åt fångvårdsstyrelsen blifvit ifrågasatt, lydde under Svartsjö slott vissa andra jordar, skogar och lägenheter, hvaraf afkomsten för närvarande inginge till den för Drottningholms och Svartsjö slott gemensamma kassan. Att ifrågavarande afkomst fortfarande måtte ingå till slottskassan, ehuru denna framgent komme att användas ensamt för Drottningholms slotts behof, ansåge departementschefen böra af Kongl. Maj:t äskas.

Slutligen meddelas i statsrådsprotokollet, att Hans Maj:t Konungen förklarar sig vara villig att på de af chefen för finansdepartementet tillstyrkta vilkor upplåta Svartsjö slottsbyggnad jemte öfriga ifrågasatta lägenheter för att användas till en tvångsarbetsanstalt för lösdrijfvere.

Nödvändigheten af att åt den del af kronoarbeitscorpsen, som för närvarande finnes förlagd å Rindö, med snaraste anskaffa ny lämplig station synes utskottet vara till fullo ådagalagd; och då nu förevarande förslag derutinnan med hänsyn till den ifrågasatta platsens läge och dess tillgång till arbetsmaterial erbjuder fördelar, anser utskottet sig böra tillstyrka bifall till detsamma; dock vill utskottet, som med anledning af förevarande proposition besökt Svartsjö, dervid uttala önskvärdheten af att jemväl en del af den intill slottet belägna parken må till den ifrågasatta fångvårdsanstalten upplåtas.

Utskottet hemställer derfor:

a) att Riksdagen må på extra stat för år 1889 under riksstatens andra hufvudtitel anvisa ett belopp af 200,000 kronor, att i mån af behof användas för inrättande vid Svartsjö af en tvångsarbetsanstalt för lösdrijfvere i hufvudsaklig öfverensstämmelse med förslaget, som derom i ärendet afgifvits; samt

b) att Riksdagen, under förutsättning af bifall till hvad i mom. a) föreslagits, må medgifva, att det under riksstatens första hufvudtitel uppförda ordinarie anslag till »Drottningholms och Svartsjö slott», 24,600 kronor, må under förändrad benämning »Drottningholms slott» från och med nästkommande år användas uteslutande till underhåll af Drottningholms slott; äfvensom

att, jemte det vården och underhållet af Svartsjö slottspark öfvertagas af fångvårdsstyrelsen, som jemväl eger till förre hoffuriren Carl F. Åsberg under

hans återstående lifstid utbetala en årlig pension till belopp, som kan varda mellan honom och styrelsen öfverenskommet, afkomsten af sådana Svartsjö slott underlydande, statsverkets disposition ej underkastade jordar, skogar och lägenheter, hvilka icke varda till tvångsarbetsanstalten upplättna, må fortfarande ingå till Drottningholms slotts kassa med samma rätt, hvarmed den hittills ingått till den för Drottningholms och Svartsjö slott gemensamma kassan.

Stockholm den 27 april 1888.

På statsutskottets vägnar:

GUSTAF SPARRE.
